

Greater Copenhagen – Fremtidens madmekka

Jon Sundbo

Regionale styrkepositioner for Region Sjælland indenfor fødevareområdet

Roskilde Universitet

Institut for samfundsvidenskab og erhverv. Center for oplevelses- og turismeforskning

Juni 2017

Indholdsfortegnelse

	side
1. Indledning	1
2. Begrebet styrkeposition	1
3. Metode	2
4. Statistiske analyser	2
5. Potentialer for fremtiden – hvad siger eksperterne?	5
6. Konklusion	7
7. Forslag til fokuseret udviklings-støtte	8
Bilag 1 Datamateriale	9

1. Indledning

Denne rapport redegør for Region Sjællands regionale styrkeposition indenfor fødevarer. Styrkeposition ses generelt i forhold til andre danske regioner, omkring 2017. Der er dog også fokus på den absolutte styrkeposition, dvs. hvor der er vækst eller vækstmuligheder uanset den relative position i forhold til andre regioner. Analysen er en del af projektet Greater Copenhagen – Fremtidens madmekka. Fokus er på hvilke områder Region Sjælland eventuelt kan have nogle styrkepositioner. Styrkeposition betyder at regionen klarer sig bedre end andre regioner på udvalgte variable som økonomisk vækst og beskæftigelse og/eller der er særlige områder, der er specielt præget af innovation og iværksætteri; disse områder kan blive fremtidige styrkepositioner. Der er ikke foretaget særskilte statistiske målinger, så den statistiske del af rapporten bygger på analyser, som Region Sjælland har fået lavet siden 2009. Der er derimod i Greater Copenhagen projektet lavet selvstændige ekspertinterviews, som har givet et supplerende billede af Region Sjællands styrkepositioner, også dem, hvor regionen ikke står bedre end andre danske regioner. Dette er gjort for at belyse om der er særlige innovative og iværksætter områder, som kan udvikle sig til fremtidige styrkepositioner. Sådanne områder fremgår ikke af de statistiske analyser, der belyser den historiske situation, som ikke nødvendigvis afspejler fremtiden.

Fødevareraktiviteter er defineret bredt som virksomheder i hele fødevarer-værdikæden inklusive landbrug, fødevarerindustri, detailhandel, restauranter, transport og distribution af fødevarer, produktion af produktionsudstyr, ingredienser, kantiner, fødevarerfestivaler m.m. Fødevarer er endvidere både defineret som mad og drikke og sukkerholdige varer som kager og slik.

2. Begrebet styrkeposition

Begrebet styrkeposition er blevet brugt i erhvervsanalyser og erhvervs politik. Det betegner et sammenhængende område med vækstpotentialer. Disse kan være begrundet i at området er stort i f.eks. en region, eller det er særligt innovativt. Begrebet er delvist grundet i Michael Porters (1990) analyse af erhvervsklynger og nationale udviklingsfordele ved at have sammenhængende klynger og forestillingen om "industrial districts" (Piore og Sabel 1984). Begrebet er imidlertid ikke særligt præcist og eentydigt defineret, hverken i forskning eller i erhvervs politik; ofte kan man dog i de analyser, som erhvervs politikken bygger på, se operationelle definitioner af begrebet, simpelthen gennem de variable som f.eks. en regions styrkeposition er målt gennem. F.eks. er styrkeposition i en analyse af fødevarerhvervet i Region Sjælland målt gennem antal ansatte (hvor mange ansatte der er og vækst i antal ansatte) i forhold til andre regioner (LB analyse 2014); dette ses som udtryk for specialisering, som igen antages at have særlige vækstpotentialer. En sådan indikator kan altid diskuteres, og andre analyser kan måle andre indikatorer.

Styrkeposition er et begreb, der er tænkt indenfor strategi, som handler om konkurrencesituation (jfr. Porter 1990). Styrkeposition betyder at en virksomhed, eller en region, er bedre stillet end andre virksomheder eller regioner. Ideen i styrkeposition er at det *ikke* er relativt. Relativt betyder at en virksomhed eller en region godt kan have en vis udvikling selvom den ikke er særligt stærke på et område i forhold til andre virksomheder eller regioner. Teorien siger, at hvis ikke virksomheden eller regionen er bedre end gennemsnittet, vil den blive udkonkurreret, og derfor slet ikke få nogen udvikling, i hvert fald på længere sigt. Derfor måler analyserne Region Sjællands stilling på en række variable i forhold til andre regioner.

Om end begrebet styrkeposition således er lidt vagt defineret, og målt forskelligt, er det alligevel relevant og centralt i forståelsen af de fremtidige udviklingsmuligheder. Styrkeposition er i denne analyse delt i to

dele. Én del, der omfatter hvorvidt Region Sjælland på statistiske variable, der er anvendt i de medtagne analyser, står stærkt i forhold til andre danske regioner, og en anden del, der forsøger at opfange hvor der er innovations- og iværksætterpotentialer i regionen af en vis styrke. Det sidste bliver en kvalitativ vurdering fra de interviewede eksperter og bygger på deres helhedsopfattelse af hvor der "er noget, der stikker frem". Eksperterne sammenligner her med deres kendskab til andre erhverv og regioner. Der er således tale om en ekspert-kvalitativ vurdering. I alle tilfælde kan man ikke med stor sikkerhed udpege fremtidige vækstområder, kun aktuelle potentialer. Disse kan fejle i fremtiden.

3. Metode

Analysen bygger på 4 analyse-rapporter, som Region Sjælland har fået lavet i årene 2009-14. Disse rapporter bygger på almen statistik fra Danmarks Statistik og på særlige kvantitative datamaterialer, bl.a. surveys, nogle gange suppleret med kvalitative data (interviews, ekspertvurderinger, dokumentarisk analyse m.v.). Rapporterne udnytter således eksisterende grundstatistik og den samlede mængde af rapporter præsenterer hvad der findes af analyser, som Region Sjælland har fået lavet eller anvendt som basis for analyser af erhvervsudviklingen. De anvendte rapporter er oplistet i bilag 1.

Desuden er gennemført 8 ekspert interviews med personer, der har arbejdet med erhvervsanalyse og erhvervsudvikling i Region Sjælland, specielt omkring fødevareerhverv. Interviewene er gennemført som semi-strukturerede telefoninterviews i foråret 2017. Nogle af interviewene har varet i op til 1 time, andre har været meget korte fordi respondenterne viste sig at have arbejdet meget lidt med fødevareerhvervet i Region Sjælland eller ikke mødt fødevarevirksomheder, f.eks. i iværksætter-inkubator miljøer. Det sidste giver også betydningsfulde informationer, f.eks. hvis fødevarevirksomheder i Region Sjælland ikke søger udviklingsråd eller ikke optræder i inkubator miljøer. Det kan være udtryk for manglende styrkeposition. Eksperterne er alle nogle, der enten har deltaget i analyser af udviklingen i fødevareerhverv i Region Sjælland eller som arbejder med iværksættere i regionen. Eksperterne blev i interviewene bedt om at pege på om der i regionen er områder indenfor den brede fødevaresektor, som de særligt ofte møder i rådgivning og anden bistand til iværksættere eller som de har observeret er særligt innovative eller på anden måde viser særlige udviklingspotentialer. Dernæst blev eksperterne spurgt om detaljer i de eventuelle områder med vækstpotentiale, som de havde udpeget. De interviewede eksperter er oplistede i bilag 1.

4. Statistiske analyser

Generelle statistisk analyser

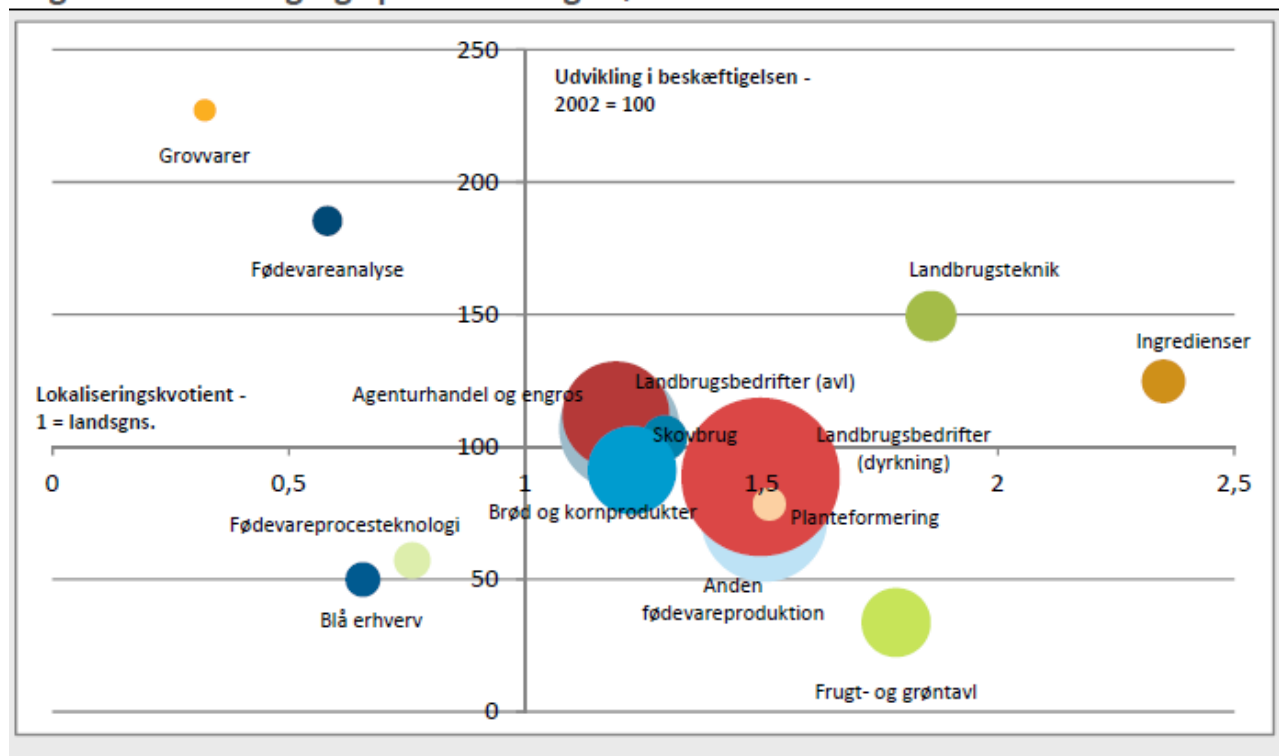
De statistiske analyser (se bilag 1) indeholder forskellige målinger af styrkepositioner for fødevareområdet i Region Sjælland. Disse målinger er baseret på forskellige indikatorer og er alle relative, dvs. de sammenligner Region Sjælland med andre danske regioner. Ud fra denne tilgang er hovedkonklusionen af en gennemgang af analyserne at Region Sjælland ikke har nogen specielle styrkepositioner indenfor fødevareområdet. Det betyder blot at indikatorerne for Region Sjælland ligger under gennemsnittet for hele landet. Der kan derfor stadig være vækstområder indenfor fødevaresektoren i Region Sjælland, i hvert fald på kort sigt. Disse områder er bare mindre voksende end i andre danske regioner. Man kan så overveje om man tror på den strategiske konkurrenceteori, som siger at hvis ikke Region Sjælland har en bedre styrkeposition end gennemsnittet af danske regioner, vil der på længere sigt ikke komme nogen udvikling overhovedet. Det kan selvfølgelig derudover diskuteres om det er de rigtige indikatorer analyserne har

brugt når man er interesseret i fremtidige vækstpotentialer. Statistiske data er endvidere historiske, de er ikke egnede til at opfange mulige kommende brud med udviklingen som f.eks. iværksætter og innovation eller markeds- og konjunkturændringer kan give. Derfor bliver de statistiske analyser suppleret med ekspertinterviews om de potentielle fremtidige udviklingstendenser, jfr. nedenfor. I dette afsnit skal imidlertid hovedresultaterne fra de statistiske analyser gengives og vurderes. Herved præsenteres et mere nuanceret billede end hovedkonklusionen som indledte dette afsnit.

En rapport fra 2014 (LB analyse) udpeger to områder som havende mest styrke og vækstpotentiale. Det er landbrugsteknik (landbrugsmaskiner, redskaber m.v.) og ingredienser (til fødevarerindustrien). Dette bygger på beskæftigelsesindikatorer i hvert enkelt område, som det ses af nedenstående figur 1. I figuren kombineres to indikatorer, andelen af beskæftigede i regionen, der er beskæftiget indenfor hvert enkelt område (kaldet lokaliseringkvotient, vandret akse) og væksten i beskæftigelsen i hvert område (lodret akse).

Den relativt lave beskæftigelse i fødevarersektoren i Region Sjælland sammenlignet med andre danske regioner, som LB analyse (2014) viser, er også fundet i en anden analyse (Vækstforum Sjælland og Væksthus Sjælland 2014).

Figur 1: Udvikling og specialisering i fødevarerhvervet

Kilde: LB analyse (2014) s. 5

Frugt- og grøntsagsavl fremhæves i analysen (LB analyse 2014) som et beskæftigelsesmæssigt stort område med mange prominente virksomheder, en stor tradition i regionen. Når området ikke kommer ud som en styrkeposition i denne analyse, er det fordi der har været beskæftigelsestilbagegang i perioden 2002-14.

Dette peger dog også på det problematiske i denne analyse. Beskæftigelsestilbagegang kan være udtryk for faldende omsætning og dermed svækket styrkeposition, men det kan også være udtryk for effektiviseringer og procesinnovationer, som kan give en styrket markedsposition og dermed forstærket styrkeposition. Det er derfor måske forkert at afskrive frugt- og grøntsagsavl som en, i hvert fald mindre, styrkeposition – i alle tilfælde før det er undersøgt nærmere hvad der ligger bag den faldende beskæftigelse i sektoren. Rapporten peger på at der måske kan ligge en vis styrkeposition indenfor området brød og kornprodukter, men dette er mere usikkert.

Rapporten (LB analyse 2014) konkluderer endvidere at eksportintensiteten (andelen af den totale omsætning der er eksport) i Region Sjælland ligger markant under landsgennemsnittet.

Denne rapport (LB analyse 2014) forsøger, i lighed med fremtids-scenarie analysen fra GRO projektet (Olesen, Zeihlund og Sundbo 2014), at give nogle bud på de fremtidige muligheder for at der udvikles styrkepositioner indenfor fødevarerområdet i Region Sjælland. GRO-analysen peger på en global fremtid med kombination af to scenarier: A. Højteknologisk industriel fødevarerproduktion i et funktionelt samfund, hvor fokus er på at brødføde verdens stigende befolkning med sunde fødevarer, som gerne skulle kunne produceres uden at ødelægge naturen og forværre klimaet. Dette forudses at ville ske gennem teknologiske løsninger. Det er en udvikling, som fremmer standardisering og effektivisering, discount og priskonkurrence. Samtidig forudses et andet scenarie, B. Højgastronomisk fødevarerproduktion i et oplevelsessamfund. Her er der vægt på fødevarernes gastronomiske aspekter, sundhed, dyrevelfærd, at fødevarerne produceres i harmoni med naturen og yderområderne styrkes. Denne udvikling fremmer lokale fødevarer, innovationer, convenience food, restaurantbesøg og nye distributionskanaler (f.eks. fødevaremarkeder, gårdbutikker og gastro-turisme). Der er vægt på kvalitet og priserne er høje. Denne udvikling forventes efterspurgt af verdens voksende middelklasse. Region Sjælland forventes klart at have de største muligheder indenfor den sidste del af scenariet, dels pga. nærheden til Storkøbenhavn, hvor den store efterspørgsel efter højgastronomi er, dels fordi Region Sjællands mulige styrkepositioner i fremtiden forventes at ligge indenfor det højgastronomiske område.

LB analyse (2014) udpeger to afgørende faktorer indenfor scenariet A. Højteknologisk industriel fødevarerproduktion, nemlig ressourceoptimering og sundhed. Indenfor scenariet B. Højgastronomisk fødevarerproduktion udpeges som afgørende faktorer bæredygtighed og terroir. Denne analyse formulerer at afgørende for fremtidig innovation og vækst er at virksomhederne samarbejder med vidensinstitutioner. Her er samarbejdet i Region Sjælland størst indenfor primærproducenter, der ligger indenfor scenariet A. Højteknologisk industriel fødevarerproduktion. Disse virksomheder er mest fokuserede på effektiviseringer og procesinnovation. En anden rapport (Vækstforum Sjælland og Væksthus Sjælland 2014) viser at fremstillingsvirksomhederne indenfor fødevarersektoren i Region Sjælland er mere effektive end landsgennemsnittet, hvilket alt andet lige skulle give en bedre fremtidig konkurrencesituation. Virksomheder indenfor scenariet B. Højgastronomisk fødevarerproduktion er mindre og har mindre samarbejde med vidensinstitutioner. De er mere orienterede mod produktinnovationer.

En anden analyse (Vækstforum Sjælland og Hansen 2009) peger på udviklingspotentialer indenfor fødevarer kombineret med turisme. Fødevareraktiviteter er underleverandør til turistsektoren, som forventes at vokse i fremtiden. Analysen peger også på akvakultur som potentielt vækstområde. Dette sker ud fra en almen analyse af denne sektors vækstpotentialer i Danmark og Region Sjællands muligheder. Det svarer til at GRO projektets (Olesen, Zeihlund og Sundbo 2014) scenarie-analyse udpegede scenariet Havets genkomst – med vægt på at såvel animalsk som vegetabilsk fødevarerproduktion i fremtiden bliver flyttet ud i hav-farme med vægt på fisk, skaldyr og tang/havplanter. Men der var i 2009, hvor førstnævnte analyse (Vækstforum Sjælland og Hansen 2009) blev lavet, ikke nogen akvakulturvirksomheder i regionen.

Samlet set peges der på et broget billede af områder indenfor fødevarerektoren og udviklingsfaktorer, som kan være mindre styrkepositioner for Region Sjælland. Der peges ikke, ud fra de anvendte statistiske indikatorer, på nogen områder, hvor regionen har en virkelig fremtrædende styrkeposition.

Enkeltvirksomheder

Hvis man ser på enkeltvirksomheder og hvilke brancher de største virksomheder i Region Sjælland repræsenterer, får man ikke et billede af sammenhængende klynger. De største virksomheder repræsenterer vidt forskellige fødevarer- og fødevarerelevante områder. Det kan ses af listen over fødevareraktomheder i Region Sjælland med over 300 ansatte (tallene gælder 2014; Vækstforum Sjælland og Væksthus Sjælland 2014 s. 75):

Klart den største virksomhed med 1.060 ansatte er et slagteri (Danish Crown i Ringsted).

Dernæst følger 2 bryggerier (Harboe med 550 ansatte og Unibrew med 500 ansatte).

Derefter en blandet portefølje:

Ingrediens-aktomhed (Kelko) 430 ansatte

Mejeriaktomhed (Arla mejericenter i Slagelse) 400 ansatte

Småkage/kiks fabrikation (Bisca) 400 ansatte

Landbrugsmaskine-fabrikation (Hardi) 350 ansatte

Engros aktomhed (Hørkram) 350 ansatte

Slik fabrikation (Haribo) 350 ansatte

Fokus på de største enkeltvirksomheder giver derfor ikke specielle ideer til styrkepositioner. Det eneste sted, hvor der måske kunne peges på noget mere sammenhængende, er bryggeriområdet, idet to af de største virksomheder er bryggerier. Alligevel kan det ikke udledes at bryggeriområdet, trods det måske giver en vis regional styrkeposition, har et vækstpotentiale. De to eksisterende bryggerier har en nogenlunde konstant størrelse og ligger typisk indenfor standard-øl segmentet, hvor konkurrencen er stor. Hvis der skulle påpeges et vækstpotentiale indenfor bryggeriområdet, skulle det være hvis der var udviklet en række mikrobryggerier ud fra de to store bryggerier. Ingen analyser har påvist det, men der er opstået en række mikrobryggerier af sig selv i Region Sjælland. Der er dog ikke vist at dette har et specielt stor omfang i Region Sjælland i forhold til andre regioner, ligesom der heller ikke er påvist noget stort eksport-omfang.

5. Potentialer for fremtiden – hvad siger eksperterne?

Eksperterne peger ikke entydigt på nogen bestemte områder, der er innovative eller har vist iværksætter- eller udviklingsorientering. De interviewede eksperter har også beskæftiget sig med andre erhvervssektorer og regioner end fødevarerektoren i Region Sjælland som en del af deres arbejde, enten som analytikere eller som rådgivere. De har derfor naturligt indblik i forskellige dele af fødevarerektoren i Region Sjælland sammenlignet med andre sektorer. Eksperterne peger gennemgående på at der ikke rigtigt er nogen marktane potentielle styrkepositioner at se. Det er for eksempel karakteristisk at de eksperter, der arbejder med inkubatormiljøer og iværksætter-rådgivning i Region Sjælland, oplyser at de sjældent ser virksomheder eller iværksættere indenfor fødevarerområdet. Det betyder ikke at der ikke findes iværksættere indenfor fødevarerområdet, for det ved vi fra andre kilder at der gør (f.eks. Olesen, Zeihlund og Sundbo 2014). Fødevarer-iværksætterne søger øjensynligt bare ikke rådgivning eller inkubatormiljøer. Hvis eksperterne

bliver bedt om, ud fra deres erfaringer, alligevel at angive hvor de største potentialer indenfor fødevarerområdet i Region Sjælland er, angiver de forskellige områder.

At eksperterne har svært ved at finde markante potentielle styrkepositioner ud fra deres analyse- eller rådgivningsarbejde skyldes således ikke kun at de har et sporadisk indtryk, men er også udtryk for at der ikke er meget udprægede og markante potentielle fremtidige styrkepositioner at se.

Her skal dog angives de områder, som eksperterne trods alt peger på som nogle, hvor de har kunnet observere nogen bevægelse mod innovation og forretningsudvikling.

En ekspert peger på at der er nogle store virksomheder indenfor fødevarer-området i Region Sjælland, relativt få mellemstore og mange små. De mellemstore virksomheder vurderes af denne ekspert generelt ikke at være vækstvirksomheder. Vækstpotentialerne skal nok findes blandt den innovative del af de små. Her peges især på de gastronomiske primærproducenter, som samtidig går længere op i værdikæden gennem industriel forarbejdning, distribution og salg. Som eksempel nævnes Knuthenlund og Frederiksdal på Lolland og en række virksomheder i Odsherred.

Andre eksperter peger på at vækstpotentialerne er knyttet til store udviklingstræk, nemlig økologi og lokal mad. De har endvidere observeret at der i Region Sjælland dukker iværksætter op indenfor high-end (luksus) fødevarer-produkter. Der nævnes spiritus, vin inklusive frugtvin, ikke-alkoholiske drikkevarer, babymad og mejeriprodukter – især ost (nye mikro-mejerier), og slik nævnes som et måske-vækst område. En ekspert nævner også grøntsager som et område med udviklings- og vækstpotentiale. De af disse iværksættere, der har vækstsucces, har meget fokus på forretningspotentialet – mere end på økologi og lokale fødevarer. De tænker mere på afsætning end på produktion, og de tænker oplevelse med. Dette står lidt i kontrast til de ”produkt-entusiastiske” iværksættere, som er meget fokuserede på produktets karakter. Fokus på convenience food og økologi er også en del af vækstmønstret for denne type måske-vækst virksomheder. Imidlertid kan tilsvarende udvikling også iagttages i andre regioner, så Region Sjælland har ikke nogen speciel styrkeposition på dette område i forhold til andre dele af Danmark.

Land-by kobling nævnes af nogle eksperter som et vækstområde, hvor Region Sjælland måske er fremtrædende i forhold til andre danske regioner, primært på grund af regionens nærhed til København. Med land-by kobling menes at primærproducenter og mindre forarbejdningsvirksomheder arbejder tæt sammen med de sidste afsætningsled i byerne, f.eks. restauranter og detailhandel/markeder. Grøntsagsproducenter i Lammefjorden har gennem længere tid været direkte leverandører til gastronomiske restauranter i København; et kendt eksempel er grøntsagsavler Søren Wiuff. En ekspert peger også på at land-by koblingen betyder at folk fra Københavnsområdet bliver fødevarer-iværksættere i Region Sjælland og således tilfører regionen ny dynamik.

En ekspert nævner specielt at Lolland har en styrkeposition i en frø-klynge. Det er ganske vist ikke fødevarer, men der udvikles teknologi, som kan anvendes i vegetabilsk fødevarer-avl. Desuden har Lolland-Falster en tradition for sukkerroeavl og sukkerproduktion, som nu udvikler sig økologisk som et af de eneste steder i Europa.

Et par af eksperterne peger på at der måske kan være vækst-kim indenfor havbrug, især vegetabilsk havbrug (tang, alger m.v.). Der er i de allerseneeste år etableret meget professionelle virksomheder med vækstpotentialer indenfor tang- og algeproduktion i Region Sjælland.

Konklusionen er at eksperterne har svært ved at pege på områder, hvor Region Sjælland har specielle styrkepositioner i forhold til andre danske regioner. Det eneste område er koblingen land-by, hvor

nærheden til Storkøbenhavn giver regionen nogle fordele omkring tæt relation fra primærproducenter til det sidste detailed (inklusive de enkelt forbrugere). Eksperterne peger dog på områder, hvor Region Sjælland måske har nogle vækstpotentialer – selvom disse måske ikke er større end andre danske regioners. Disse måske-områder ligger indenfor højgastronomien (jfr. scenarierne i GRO projektet, Olesen, Zehilund og Sundbo 2014) og kan opsummeres til:

- Producenter dækker større dele af værdikæden
- Tæt relation mellem primærproducenter og det sidste afsætningsled (især restauranter og fødevaremarkeder)

Produktområderne

- Drikke (både alkoholiske - f.eks. spiritus, vin og øl - og ikke-alkoholiske)
- Ost og andre special-mejeri produkter.

Der *kan* være måske-vækst muligheder i følgende produktområder, men dette er ifølge ekspertudsagnene mere usikkert:

- Grøntsags- og frugtavl
- Babymad
- Slik
- Havplanter

Dette udelukker ikke at andre områder i fremtiden kan udvikle sig til vækstområder eller nye vækstområder kan dukke op. Her har eksperterne peget på følgende temaer, der eventuelt kan skabe nye vækstområder:

- Lokal mad (terroir)
- Convenience food
- Stigende fokus på oplevelse

6. Konklusion

Hovedkonklusionen er at der ikke er nogle klart fremtrædende styrkepositioner inden for fødevarerområdet i Region Sjælland. Eksperterne har også svært ved at pege på markante potentielle innovative/iværksætter styrkepositioner.

Eksperterne har imidlertid samtidigt påpeget mulige, om end usikre, udviklingspotentialer, især for fremtiden, hvor situationen ifølge fremtidsscenarier og andre analyser sandsynligvis bliver anderledes med kraftigere styrkepositioner. Særligt kan fremhæves det højgastronomiske scenarier og måske scenariet om øget havbrug. Det første scenarie (højgastronomi) vurderes at få stor betydning for fødevarerområdet i Region Sjælland fordi det meste produktion indenfor fødevarerområdet i regionen ligger indenfor dette scenarier område, mens det andet scenarie (havbrug) af nogle eksperter vurderes til måske at kunne få betydning i fremtiden. Scenariet højteknologisk fødevarerproduktion kan dog også få en vis betydning for de områder, der producerer indenfor et mere industrielt felt.

Der peges dog på et broget billede af konkrete områder hvor der er en vis udviklingsstyrke. Det er altså ikke muligt at udpege eet eller nogle få områder indenfor gruppen af mulige fremtidige moderate styrkepositioner. Konklusionen af ovenstående analyser er at der kan peges på følgende områder og faktorer som mulige fremtidige moderate styrkepositioner:

- Drikkevarer – både øl og sodavand som eksisterende stærke positioner og nye områder som vin, spiritus og ikke-alkoholiske frugtdrikke

- Frugt- og grøntavl
- Ost og special-mejeriprodukter
- Babymad
- Virksomhederne dækker større dele af, og går højere op i, værdikæden; bl.a. convenience food. Her kan nærheden til, og samarbejde med virksomheder i, Storkøbenhavn få betydning (øget land-by integration).
- Samarbejde med turistsektoren
- Fokus på oplevelsesdelen af lokal mad og terroir
- Vegetabilsk havbrug

Indenfor højteknologisk fødevarerproduktion peges på nedenstående områder som traditionelt store i Region Sjælland. Der er dog ikke påvist faktorer, der signalerer fremtidig stærk innovation og udviklingstendenser i disse traditionelle områder i regionen. Det samme kan siges om den største enkeltvirksomhed, Danish Crowns slagteri i Ringsted. Denne virksomhed er en udpræget produktionsenhed, hvor selskabets udviklingsaktiviteter ligger andre steder. Slagteriområdet er derfor ikke medtaget som et blot muligt moderat vækstområde i fremtiden.

Mulige moderate vækstområder indenfor højteknologisk, standardiseret fødevarerproduktion:

- Landbrugsteknik (landbrugsmaskiner, redskaber m.v.)
- Ingredienser
- Slik
- En gros handel

7. Forslag til fokuseret udviklings-støtte

Den store spredning af disse moderate styrkepositioner gør det svært at foreslå en målrettet indsats for at styrke udviklingen. Man kunne dog forsøge at pege på nogle få områder, hvor der kan være udviklingspotentialer, som kan berettiggende en særlig fokuseret støtte-indsats for at fremme udviklingen. Nedenstående forslag bygger på mulighederne, der er påpeget i fremtidsscenerierne og i eksperternes vurderinger af fremtidens muligheder i Region Sjælland. Denne selektion er dog ikke mere sikker end andre vil kunne udpege andre områder.

Mulige fremtidige fødevarer- eller fødevarerrelaterede områder med mest udviklingspotentiale i Region Sjælland:

Generelle faktorer (på tværs af brancher)

- Virksomhederne dækker større dele af, og går højere op i, værdikæden (inklusive convenience food); øget land-by integration (direkte leverance til restauranter, fødevarermarkeder, detailhandel)
- Oplevelsesdelen af lokal mad og terroir
- Samarbejde med turistsektoren

Områder (brancher)

- Drikkevarer, især nye områder som vin, spiritus og ikke-alkoholiske frugtdrikke
- Frugt- og grøntavl
- Ost og special-mejeriprodukter
- Vegetabilsk havproduktion

Bilag 1   Datamateriale

Analyserapporter om fødevarerhvervet i Region Sjælland

Vækstforum Sjælland og Eskild Hansen: En ny strategi for Region Sjælland, Region Sjælland, Sorø 2009

Vækstforum Sjælland og Væksthus Sjælland: Erhverv, vækst og beskæftigelse i Region Sjælland, Region Sjælland, Sorø 2014

LB analyse: Fremtidsperspektiv for fødevarerhvervet i Region Sjælland, København 2014

Berit Nørgaard Olesen, Jesper Zeihlund og Jon Sundbo: Mangfoldighed, nicheproduktion og gastronomiske kundeoplevelser, GRO projektet, Roskilde Universitet, Roskilde 2014

Ekspertter der er interviewet

Stefan Brendstrup, Pluss (tidligere LB analyse)

Steffen Lund, Business Lolland-Falster

Torsten Jacobsen, Nordic Foodworks

Berit Nørgaard Olesen, Nordisk Center for Lokale Fødevarer

Jesper Zeihlund, Nordisk Center for Lokale Fødevarer

Væksthus Sjælland (meget korte interviews): Søren Berg Sørensen, Flemming Colberg, Mads Krag

Litteratur i øvrigt

Piore, M. og Sabel, C (1984), The second industrial divide, New York: Basic Books

Porter, M. (1990), The competitive advantage of nations, London: Macmillan